

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ПОТАПЕНКО СЕРГІЙ ІВАНОВИЧ

УДК 81'42=111

**ОРІЄНТАЦІЙНИЙ ПРОСТІР
СУЧАСНОГО АНГЛОМОВНОГО МЕДІА-ДИСКУРСУ
(досвід лінгвокогнітивного аналізу)**

Спеціальність 10.02.04 – германські мови

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора філологічних наук

КИЇВ – 2008

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі лексикології та стилістики англійської мови Київського національного лінгвістичного університету, Міністерство освіти і науки України.

**Науковий
консультант**

доктор філологічних наук, професор
Воробйова Ольга Петрівна,
Київський національний лінгвістичний університет,
кафедра лексикології та стилістики англійської мови,
завідувач кафедри

Офіційні опоненти:

доктор філологічних наук, професор
Льченко Ольга Михайлівна,
Центр наукових досліджень та викладання іноземних мов
Національної академії наук України, кафедра іноземних
мов, завідувач кафедри

доктор філологічних наук, професор
Полюжин Михайло Михайлович,
Закарпатський державний університет,
проректор з навчальної роботи та міжнародних зв'язків,
завідувач кафедри ділової іноземної мови і перекладу

доктор філологічних наук, професор
Швачко Світлана Олексіївна,
Сумський державний університет,
кафедра перекладу, завідувач кафедри

Захист відбудеться 27 березня 2008 року о 10 годині 30 хвилин на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.054.02 Київського національного лінгвістичного університету (03680, МСП, Київ-150, вул. Червоноармійська, 73).

З дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці Київського національного лінгвістичного університету (м. Київ-150, вул. Червоноармійська, 73).

Автореферат розісланий 22 лютого 2008 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
професор

О.М.Кагановська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Сучасний етап розвитку дискурсознавства характеризується інтегруванням двох основних напрямів дослідження: *комунікативного*, згідно з яким творення дискурсу пов'язується з розширенням сфер функціонування мови, та *діяльнісного*, відповідно до якого мова розглядається як один із засобів забезпечення соціальної активності людини. Комунікативні розвідки спрямовані на встановлення шляхів взаємодії мови з екстралінгвальним контекстом (Н.Д.Арутюнова, А.Д.Белова, Ю.М.Караулов, В.В.Петров, Ю.С.Степанов, M.Coulthard), що виявляється в тлумаченні дискурсу як мови в дії (R. de Beaugrande, G.Brown, G.Yule, T.A. van Dijk). Цей напрям, на відміну від традиційного мовознавства, спирається на складніші одиниці аналізу: у полі зору дослідників знаходяться суперсинтаксичний рівень мови (М.Л.Макаров, T.A. van Dijk, A.Pennycook, H.G.Widdowson), комунікативна ситуація (О.О.Селіванова) або сукупність взаємопов'язаних текстів (К.Я.Кусько, Н.В.Петрова, І.Б.Руберт, В.Є.Чернявська).

У межах діяльнісного підходу дискурс визначається як соціальне конструювання реальності та форма вияву знань (О.С.Кубрякова, М.Л.Макаров, T.A. van Dijk, N.Fairclough), а мова виступає як засіб реалізації активності людини в двох ракурсах: когнітивному (О.П.Воробйова, А.О.Кибрик, А.П.Мартинюк, М.М.Полюжин) та суспільному (В.І.Карасик, Н.М.Миронова, Г.Г.Почепцов, П.Серіо). У руслі цього напрямку досліджень виділено різні види дискурсу (В.І.Карасик, Г.Г.Почепцов). Окремі з них – аргументативний (А.М.Баранов, А.Д.Белова), оцінний (О.Л.Бессонова, Н.М.Миронова), науковий (О.М.Ільченко), політичний (К.С.Серажим, О.Й.Шейгал) – вже були предметом детального аналізу.

Саме до діяльнісного підходу належить вивчення медіа-дискурсу як реальності, створеної засобами масової комунікації (Т.Г.Добросклонська, Н.Б.Кирилова, Б.Потятинник, Н.В.Слухай, І.С.Шевченко, J.R.Dominick, N.Fairclough, A.Fetzer, E.Weizman, P.Garrett, A.Bell, G.Kress, R.Scollon), які опосередковують продукування, зберігання, поширення й використання суспільно важливої інформації (J.Blommaert, O.Constantinou, T.A. van Dijk, Ph.Graham). Формування медіа-дискурсу визначається фактором мовної особистості як сукупності здібностей і властивостей людини, що зумовлюють породження та сприйняття мовленнєвих творів (Ю.М.Караулов). Однією з таких здібностей є орієнтування в навколишньому середовищі, пов'язане з членуванням отримуваної інформації (Б.О.Серебреников), необхідним тому, що живий організм не може одночасно відобразити зовнішній світ у цілому.

Здібність до орієнтування у світі охоплює комунікативну та пізнавальну діяльність мовної особистості й втілюється в ментальних структурах різного ступеня узагальнення: когнітивних схемах співвіднесення об'єктів (R.Langacker); фреймах, які забезпечують орієнтування людини в стереотипних позамовних ситуаціях (М.М.Полюжин); концептуальній картині світу, яку вважають універсальним орієнтиром людської діяльності (В.І.Постовалова), та мовній картині світу, орієнтаційну функцію якої вбачають в організації й упорядкуванні знань за певними схемами та категоріями (О.С.Кубрякова, В.О.Гуреєв). Орієнтаційні властивості концептуальних структур відбиваються в мові як системі

орієнтирів, необхідних для діяльності людини у світі (О.В.Кравченко, О.О.Леонт'єв, У.Матурана, Н.В.Уфимцева), у тому числі комунікативної (Ф.С.Бацевич), включаючи й масову (Н.М.Богомолова, Л.Р.Дускаєва, Т.М.Шишкова, К.Х.Попок).

Виходячи з положення когнітивної лінгвістики про вплив сприйняття на формування просторових уявлень людини (О.С.Кубрякова), дискурсивну реалізацію здібності індивіда до орієнтування пов'язуємо з орієнтаційним простором – ментальною структурою, яка встановлює межі застосування різних засобів взаємодії людини з дійсністю. Відповідно, *орієнтаційний простір* сучасного англомовного медіа-дискурсу визначаємо як вербально-візуальну реальність, створену внаслідок поєднання трьох основних каналів взаємодії людини зі світом: сенсомоторного сприйняття, мовлення та сфери масової інформації.

Загальна спрямованість гуманітарної науки на встановлення природи дискурсу як глобального явища, у якому втілюються численні грані мовної особистості, увага лінгвістів до виявлення будови різних видів дискурсу, інтерес сучасного мовознавства до вивчення взаємодії комунікативних і пізнавальних процесів, важлива роль орієнтування в мовленнєвій і розумовій діяльності людини пояснюють **актуальність** вибору теми дисертації. Розуміння мови як системи орієнтирів, що забезпечує діяльність людини в предметному світі, створює умови для переосмислення традиційної лінгвістичної проблематики, пов'язаної з референціальною функцією мови.

Зв'язок роботи з науковими темами. Дисертаційне дослідження виконано в рамках колективної теми кафедри лексикології та стилістики англійської мови Київського національного лінгвістичного університету “Когнітивні дослідження тексту і дискурсу: поетика, стилістика, риторика” (тема затверджена вченою радою КНЛУ, протокол №2 від 23 вересня 2004 року). Проблематика дисертації вписується в коло питань, досліджуваних у рамках держбюджетної наукової теми Міністерства освіти і науки України №010311003178 “Когнітивні й комунікативні дослідження мовних одиниць: мова, текст, дискурс” (тему затверджено вченою радою КНЛУ, протокол №6 від 31 січня 2005 року).

Метою дисертаційної роботи є створення моделі орієнтаційного простору для пояснення вербальної організації сучасного англомовного медіа-дискурсу.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

– дати визначення орієнтаційного простору сучасного англомовного медіа-дискурсу та розробити методіку його аналізу на основі теоретичних положень когнітивної лінгвістики про перцептивний досвід людини як підґрунтя становлення абстрактних структур свідомості;

– висвітлити чинники, які визначають формування орієнтаційного простору сучасного англомовного медіа-дискурсу;

– розкрити гіпертекстову організацію сучасного англомовного медіа-дискурсу та її вплив на конструювання орієнтаційного простору досліджуваного дискурсу;

- виявити сукупність вербальних одиниць, залучених до конструювання в орієнтаційному просторі сучасного англомовного медіа-дискурсу референтів, котрі репрезентують відповідні об'єкти позамовної дійсності;

- виокремити мовні засоби відображення міжреферентних відношень в аспекті їхнього зв'язку з досвідом і потенційними потребами читачів;

- створити типологію синтаксичних відношень, призначених для співвіднесення референтів в орієнтаційному просторі сучасного англомовного медіа-дискурсу;

- простежити вплив на побудову газетних і журнальних текстів новин стратегій і тактик конструювання аналогів подій в орієнтаційному просторі;

- запропонувати інтегровану модель орієнтаційного простору сучасного англомовного медіа-дискурсу.

Об'єктом дослідження є орієнтаційний простір сучасного англомовного медіа-дискурсу, а **предметом** вивчення – лінгвокогнітивні особливості його вербальної організації.

Гіпотеза дисертаційного дослідження базується на припущенні, що формування орієнтаційного простору сучасного англомовного медіа-дискурсу визначається послідовністю сенсомоторної взаємодії людини з навколишнім середовищем, коли в межах свого поля зору індивід виокремлює об'єкти різного ступеня помітності та встановлює між ними відношення, які інтеріоризуються й осмислюються в процесі подальшої комунікативної та практичної діяльності. Відповідно, вербально-візуальна організація орієнтаційного простору сучасного англомовного медіа-дискурсу забезпечує отримання адресатом інформації про світ у кілька етапів: перцептивне орієнтування; відтворення об'єктів, про які повідомляють ЗМІ, – референтів; встановлення між ними відношень і конструювання дискурсивних аналогів подій та їхніх послідовностей.

Методи дослідження. Для аналізу вербальної організації орієнтаційного простору сучасного англомовного медіа-дискурсу в дисертації було використано методи *лінгвокогнітивного, семантичного й інтерпретаційно-текстового* аналізу. У рамках кожного з методів застосовувалися процедури, спрямовані на розв'язання конкретних дослідницьких завдань. Метод лінгвокогнітивного аналізу базується на з'ясуванні послідовності вербального конструювання реальності, до якої адресат не має перцептивного доступу. Для відтворення процедур побудови комунікантами референтів і встановлення відношень між ними застосовано методіку аналізу за допомогою *образ-схем*. Маючи гештальтну будову, тобто сприймаючись як єдиний образ, у якому інтерпретація частин залежить від розуміння цілого (M.Johnson), вони відбивають способи взаємодії людини з навколишнім середовищем і слугують основою для формування структур свідомості різного ступеня узагальнення та складності (M.Johnson, G.Lakoff). Для розкриття семантики мовних одиниць, які іменують міжреферентні відношення, репрезентовані відповідними образ-схемами, залучено компонентний та ономасіологічний аналіз. *Компонентний* аналіз спрямований на встановлення в значенні мовних одиниць сем, які відбивають відношення, подані образ-схемами, а *ономасіологічний* аналіз виявляє, як

взаємодія сем у значенні слів впливає на вибір і сполучуваність одиниць у складі синтаксичних структур у заголовках, заголовних комплексах і текстах. Метод *інтерпретаційно-текстового аналізу* застосовано для виявлення орієнтаційних стратегій упорядкування вербалізованої інформації з метою конструювання подій і їхнього співвіднесення з потребами аудиторії (за А.Маслоу).

Наукова новизна роботи визначається тим, що в ній *уперше* змодельовано орієнтаційний простір сучасного англомовного медіа-дискурсу як вербально-візуальну реальність, створену засобами масової комунікації. Новизною відзначається методика лінгвокогнітивного аналізу з використанням концептуального апарату образ-схем, яка дозволила виокремити виміри сучасного англомовного медіа-дискурсу в аспекті їхньої ролі у формуванні медіа-реальності згідно з послідовністю орієнтування людини в довкіллі. Уперше диференційовано одиниці англійської мови, призначені для відтворення референтів, які репрезентують в орієнтаційному просторі об'єкти позамовної дійсності, запропоновано типологію предикатів, пов'язаних із відображенням міжреферентних відношень, встановлено стратегії і тактики, спрямовані на текстове конструювання подій і їхніх послідовностей. Новим є врахування впливу потреб читачів англомовних видань на побудову аналогів подій в орієнтаційному просторі як матриці взаємодії людини зі світом.

Теоретичне значення роботи полягає в розробці моделі організації сучасного англомовного медіа-дискурсу, що є внеском до дискурсознавства та медіалінгвістики. Запропонована концепція, згідно з якою формування медійної реальності відбувається шляхом номінації в сильних позиціях медіа-дискурсу базових концептів, лексико-граматичного відтворення референтів і текстового конструювання аналогів подій, про які йдеться в медіатекстах, закладає основи когнітивної граматики сучасного англомовного медіа-дискурсу й може слугувати фундаментом для опису інших видів дискурсу на матеріалі різних мов. Теоретичний інтерес для когнітивної лінгвістики становить методика лінгвокогнітивного аналізу дискурсу за допомогою образ-схем як елементарних структур розумової діяльності людини. Виокремлення мотиваційних стратегій і тактик конструювання подій має теоретичну цінність як інструмент аналізу побудови текстів, призначених для впливу на читачів.

Практична цінність дослідження вбачається в можливості використання його результатів у курсах стилістики (розділи “Стилістична диференціація сучасної англійської мови”, “Стилістика тексту”), теоретичної граматики англійської мови (розділи “Іменник”, “Дієслово”, “Речення”), у спецкурсах із дискурсології, лінгвістики тексту, когнітивної лінгвістики. Матеріали дослідження покладені в основу спецкурсу з теорії дискурсу, що викладається студентам магістратури факультету англійської мови в Київському національному лінгвістичному університеті. Результати роботи знайшли відображення в опублікованому дисертантом навчальному посібнику “Англійський артикль та імена-орієнтатори” (Ніжин, 2005), який отримав гриф Міністерства освіти і науки України та використовується при навчанні практичної граматики англійської мови в Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя. Практичні

надбання дослідження можуть слугувати основою для укладання підручників і навчальних посібників із дискурсології та когнітивної лінгвістики, а також використовуватися для розробки методик дискурсивно орієнтованого викладання англійської мови.

Особистий внесок дисертанта полягає: 1) у розробці методики лінгвокогнітивного аналізу сучасного англомовного медіа-дискурсу; 2) у побудові моделі орієнтаційного простору сучасного англомовного медіа-дискурсу; 3) у виявленні ролі мовних одиниць у конструюванні референтів в орієнтаційному просторі сучасного англомовного дискурсу; 4) у створенні типології синтаксичних міжреферентних відношень в аспекті їхнього зв'язку з потенційними потребами аудиторії; 5) у виокремленні стратегій і тактик текстового відтворення подій в орієнтаційному просторі сучасного англомовного медіа-дискурсу.

Матеріалом дослідження слугують 1000 новинних текстів, вилучених із міжнародного варіанту часопису новин *Newsweek*, окремих випусків журналів *Time* та *The Economist* за 1994-2006 роки, а також британських якісних газет (*The Daily Telegraph*, *The Guardian*, *The Independent*) і таблоїдів (*Daily Mail*, *Daily Express*) за 1998-2006 роки.

Апробація результатів дослідження здійснена на 31 міжнародній конференції: “Мова і культура” (Київ, 1998-1999, 2001-2003), “Проблеми семантичного описання одиниць мови і речі” (Мінськ, 1998), “Когнітивні та комунікативні аспекти англійської мови” (Черкаси, 1999), ЛІНГВАПАКС-VIII “На межі тисячоліть: через вивчення мов і культур – до культури миру, злагоди і співпраці” (Київ, 2000), “Міжмовні та міжлітературні контакти: теорія і практика” (Ужгород, 2000), “Филологія і культура” (Тамбов, 2001, 2003), “Актуальні проблеми менталінгвістики” (Черкаси, 2001), “Форма, значение и функции единиц языка и речи” (Мінськ, 2002), “Языки эстетики. Концептуальные поля прекрасного и безобразного” (Москва, 2002), “Композиционная семантика” (Тамбов, 2002), “Мова і нація” (Київ, 2002), “Актуальні напрями слов'янської та романо-германської філології” (Рівне, 2003), “Квантифікативный аспект языка” (Москва, 2003), “Проблеми зіставної семантики” (Київ, 2003, 2005), конференції з когнітивної лінгвістики на честь професора Р.Ленекера “Imagery in Language” (Лодзь, Польща, 2003), “Треті Каразінські читання: методика і лінгвістика – на шляху до інтеграції” (Харків, 2003), “Языковые категории: границы и свойства” (Мінськ, 2004), “Языки и транснациональные проблемы” (Москва, 2004), “Традиції Харківської лінгвістичної школи у світлі актуальних проблем сучасної філології.

До 200-річчя Харківського університету і філологічного факультету” (Харків, 2004), “Филологія в Київському університеті: історія та сучасність” (Київ, 2004), “From Gram to Mind: Grammar as Cognition” (Бордо, Франція, 2005), “New Insights into Semantics and Lexicography” (Люблін, Польща, 2005), Міжнародному конгресі з когнітивної лінгвістики (Тамбов, 2006), “Номинация и дискурс” (Мінськ, 2006), Десятій міжнародній конференції з когнітивної лінгвістики (Краків, Польща, 2007); на чотирьох науково-практичних конференціях у Київському

національному лінгвістичному університеті: “Мова, освіта і культура у сучасному світі” (2001); “Актуальні проблеми вивчення мов і культур” (2002), “Мови і культури у сучасному світі” (2003), “Мова, освіта, культура у контексті Болонського процесу” (2004).

Публікації. Основні положення дисертації висвітлено в монографії “Мовна особистість у просторі медійного дискурсу (досвід лінгвокогнітивного аналізу)” (31 др. арк.), у навчальному посібнику “Англійський артикль та імена-орієнтатори” (3,1 др. арк.), у 43 статтях (18 др. арк.), із них 31 – у фахових виданнях України (14 др. арк.), у матеріалах наукових конференцій (12 доповідей). Загальний обсяг публікацій становить 53,31 др. арк.

Структура й обсяг роботи. Дисертаційне дослідження загальним обсягом 480 сторінок (текст дисертації становить 390 сторінок) складається зі вступу, чотирьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списків використаної наукової (579 позицій) та довідкової літератури (12 позицій), джерел ілюстративного матеріалу (254 найменування) та додатків.

У **Вступі** обґрунтовано актуальність дослідження, визначено його об’єкт і предмет, сформульовано робочу гіпотезу та положення, що виносяться на захист, розкрито новизну, теоретичне й практичне значення роботи, особистий внесок дисертанта.

Перший розділ присвячено визначенню орієнтаційного простору сучасного англомовного медіа-дискурсу як вербально-візуальної реальності, створеної засобами масової комунікації. Встановлено вплив мовної особистості учасників інформаційного процесу на формування орієнтаційного простору, виявлено роль образ-схем у його конструюванні, виокремлено виміри сучасного англомовного медіа-дискурсу та відображено роль гіпертекстового виміру в організації загального орієнтування адресата в медіа-дискурсі.

У **другому розділі** розкрито роль мовних засобів англійської мови в конструюванні референтів орієнтаційного простору у двох перспективах: зовнішній – безартиклевіми одиницями та безартиклевіми прийменниковими виразами, та внутрішній – означеними іменними фразами у зв’язку зі структурами орієнтаційного простору, а також неозначеними іменниками – з позицій учасників подій. Розглянуто роль дейктичних одиниць у співвіднесенні побудованих референтів.

У **третьому розділі** запропоновано типологію базових синтаксичних структур, призначених для встановлення в газетних заголовках і журнальних заголовних комплексах міжреферентних відношень, котрі позиціонують учасників подій, із якими себе співвідносять читачі, в зв’язку з потребами в належності до суспільних груп, визнанні, безпеці, самоактуалізації та чуттєвому задоволенні.

У **четвертому розділі** простежено роль орієнтаційних стратегій і тактик у текстовому відтворенні подій та їхніх послідовностей. Диференційовано два різновиди стратегій і тактик – мотиваційні, призначені для конструювання аналогів подій, про які повідомляють тексти, у зв’язку з потребами аудиторії, та

локалізаційні, котрі співвідносять відтворені події з координатами сприйняття, простору та часу.

У **Загальних висновках** підбито підсумки роботи, запропоновано узагальнюючу модель орієнтаційного простору сучасного англомовного медіа-дискурсу, окреслено перспективи застосування розробленої методики лінгвокогнітивного аналізу для дослідження інших різновидів дискурсу.

Додатки містять зразки газетних сторінок і статей, проаналізованих у роботі, та загальну схему розгортання орієнтаційного простору сучасного англомовного медіа-дискурсу. Всього в дисертації наведено 6 схем.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Розділ 1. “Конструювання реальності в сучасному англомовному медіа-дискурсі”. Сучасна наукова парадигма характеризується тлумаченням простору як розумового конструкту, утвореного під впливом наших відчуттів (Г.Гачев), а тому завданням когнітивної лінгвістики вважається відтворення суто людського розуміння простору з урахуванням того, як ми його сприймаємо, бачимо та відчуваємо (О.С.Кубрякова). У цьому руслі знаходиться виокремлення нами орієнтаційного простору, який у загальному плані формується внаслідок виділення індивідом у своєму полі зору об’єктів, релевантних для певної діяльності, і встановлення відношень між ними. Початковою точкою орієнтування в просторі є тіло людини, стосовно якого вона сприймає світ (О.Гомілко, Е.Кассіер, М.Мерло-Понті). Для пояснення відношень між компонентами орієнтаційного простору використовуємо концептуальний апарат *образ-схем* (image schemas) – елементарних ментальних структур, утворених унаслідок сенсомоторної взаємодії людини з навколишнім середовищем і призначених для творення образів різного ступеня складності (М. Johnson, G. Lakoff). З урахуванням послідовності орієнтування індивіда в докільці запропоновані М.Джонсоном і Дж.Лакоффом образ-схеми поділяємо на чотири групи: топологічні, просторово-моторні, перцептивні та динамічні. Топологічні образ-схеми СПЕРЕДУ – ПОЗАДУ, ЗВЕРХУ – ЗНИЗУ, ЗЛІВА – СПРАВА, ЦЕНТР – ПЕРИФЕРІЯ, БЛИЗЬКО – ДАЛЕКО структурують найближчий простір навколо людини як центру орієнтації. Послідовність просторово-моторних схем МЕЖА (ПОВЕРХНЯ) – КОНТЕЙНЕР – (ВКЛЮЧЕННЯ / ВИКЛЮЧЕННЯ) – ВМІСТ відбиває перебування індивіда поза тривимірним простором, співвідносним із КОНТЕЙНЕРОМ, чи в його межах, тобто встановлює зовнішню або внутрішню перспективу концептуалізації світу. Перцептивні схеми МАСА – МНОЖИНА – ЗЛІЧУВАНІСТЬ – ОБ’ЄКТ репрезентують образи предметів, утворені внаслідок наближення людини до групи речей. Динамічні схеми представляють різні види взаємодії суб’єктів з об’єктами: рух (ШЛЯХ, ЦИКЛ), прямовисне переміщення (ВЕРТИКАЛЬ) та силу (ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ / ПОЗБАВЛЕННЯ МОЖЛИВОСТІ, ПРИМУШЕННЯ, ПРИТЯГАННЯ, ПРОТИДІЯ, ПЕРЕШКОДА, УСУНЕННЯ ПЕРЕШКОДИ).

Орієнтаційний простір, утворений внаслідок сенсомоторної взаємодії людини з довкіллям, інтеріоризується, тобто перетворюється в глобальну ментальну структуру, яка визначає особливості розгортання різних видів

діяльності людини та послідовність відтворення нею дійсності на вербально-семантичному, лінгвокогнітивному та мотиваційному рівнях (Ю.М.Караулов). На відміну від Ю.М.Караулова базовим рівнем мовної особистості вважаємо не вербально-семантичний, а орієнтаційний, пов'язаний не тільки з мовою, а й з іншими засобами взаємодії людини з середовищем, які визначаються як медіа: сприйняття, писемність, числа, реклама, масова інформація тощо (Н.Луман, М.Маклюен). Вони не тільки опосередковують відображення світу навколо нас, а й творять його внаслідок конструктивної природи самого сприйняття (Н.Луман), яке полягає у формуванні перцептивних образів завдяки спрямовуванню уваги, огляданню об'єктів, вибору необхідного з усієї доступної інформації (А.А.Бергер, В.Лаєнг, Д.-С.Теодареску). Указана особливість сприйняття зумовлює конструктивну природу мови, засобів масової інформації та створеного ними орієнтаційного простору сучасного англomовного медіа-дискурсу. Динаміка його розгортання підпорядковує послідовність активації структур лінгвокогнітивного рівня мовної особистості – концептів як квантів знань (О.С.Кубрякова, М.М.Болдирев), використаних для формування референтів, та ментальних схем репрезентації знань (F.Bartlett, G.Cook), які відбивають наявний стан речей. Зміна останнього є основою концептуалізації подій (В.З.Дем'янков), які становлять головний предмет новин (З.Вайшенберг, Дж. Брайант, С.Томсон). Тексти новин формують зміст і структуру інформаційного простору (Т.Г.Добросклонська) та впливають на стан мотиваційного рівня мовної особистості, пов'язаного з її розвитком і поведінкою (Ю.М.Караулов). Сучасний англomовний медіа-дискурс подає тексти про події, пов'язані з базовими потребами людини, виділеними А.Маслоу: фізіологічними (в їжі, повітрі, здоров'ї тощо), у безпеці, належності до суспільних груп, визнанні, самоактуалізації та чуттєвому задоволенні. Структурований образ-схемами й опосередкований активністю мовної особистості орієнтаційний простір визначає послідовність діяльності адресата в медіа-дискурсі: загальне орієнтування; побудова під певним кутом зору об'єктів, про які повідомляють ЗМІ, тобто референтів; встановлення відношень між ними; конструювання подій та їхніх сукупностей. Указана черговість відтворення в орієнтаційному просторі подій забезпечується вербальними засобами, сукупності яких утворюють відповідні виміри (*dimensions* – термін Т. ван Дейка) сучасного англomовного медіа-дискурсу: гіпертекстовий, лексико-граматичний, номінативно-синтаксичний і текстовий.

Топологічні образ-схеми СПЕРЕДУ – ПОЗАДУ, ЗВЕРХУ – ЗНИЗУ, ЗЛІВА – СПРАВА, ЦЕНТР – ПЕРИФЕРІЯ, БЛИЗЬКО – ДАЛЕКО відбивають загальне орієнтування адресата й визначають гіпертекстову організацію медіа-дискурсу, пов'язану з нелінійним розташуванням інформації (А.М.Баранов, О.В.Дєдова, В.П.Руднєв, D.S.Miall). Координати ЗВЕРХУ – ЗНИЗУ підпорядковують вертикальне розміщення на сторінках назв рубрик, заголовків, надзаголовків і підзаголовків, які утворюють заголовні комплекси (О.М.Мороховський), або авантексти (Т.М.Ніколаєва), та сторінку “Зміст”, котра диференціює матеріали випуску в аспекті їхньої важливості для читача (L.McLoughlin).

Просторово-моторні та **перцептивні** образ-схеми визначають вибір мовних засобів репрезентації концептів, задіяних у конструюванні референтів. Просторово-моторні образ-схеми МЕЖА (ПОВЕРХНЯ) – КОНТЕЙНЕР / ПРОСТІР – (ВКЛЮЧЕННЯ / ВИКЛЮЧЕННЯ) – ВМІСТ подають концепти, а також створені референти й події в зовнішній або внутрішній перспективі. Так, із космосу наша планета сприймається як об'єкт, а із середини Землі – як вмістище, що й визначає різні значення іменника *earth*. Формування референтів у внутрішній перспективі додатково спирається на послідовність перцептивних образ-схем МАСА – МНОЖИНА – ЗЛІЧУВАНІСТЬ – ОБ'ЄКТ, які імплікують зміну ментальної відстані між спостерігачем і предметом за аналогією до візуального поділу сукупності речей на складники внаслідок наближення до неї, наприклад, диференціація окремих індивідів у натовпі, до якого підходить людина. Указаний принцип наближення покладений в основу розгортання медійного дискурсу.

Динамічні образ-схеми сили, руху та вертикального переміщення репрезентують міжреферентні відношення, що позиціонують учасників подій, із якими себе ідентифікують читачі, як джерело або ціль задоволення чи дефіциту потреб. Інтерпретація руху та прямовисного переміщення в аспекті потреб залежить від семантики одиниць на позначення кінцевого пункту. Так, у заголовку *Sports: The Road to Gold* (Newsweek 29.03.1999) іменник *gold* позначає золоті медалі, які символізують досягнення спортсменом, що слугує зразком для аудиторії, певної мети, тобто задоволення потреби в самоактуалізації. Водночас у заголовку *The road to ruin* (Daily Mail 30.05.2001), який має аналогічну структуру, іменник *ruin* як назва кінцевого пункту вказує на крах діяльності місцевої влади з підтримання стану шляхів. Інтерпретація відношень сили визначається намірами учасників подій сприяти або перешкоджати задоволенню потреб інших людей, про що свідчить зображення в тому самому виданні двох подій, пов'язаних із вбивствами. Заголовок *Pupil kills family to hide failure* (The Times 26.06.2006) повідомляє про смерть батьків від руки сина, який бажав приховати свої шкільні проблеми. Тому хлопець виступає як джерело реалізованої загрози, а сама ситуація – як попередження суспільству. У заголовку *Raid kills 45 Taleban as Nato warns of poppy war* (The Times 26.06.2006) йдеться про знищення американським контингентом бойовиків, котрі загрожують населенню Афганістану, тобто подія подається як така, що спрямована на підтримання безпеки в цьому регіоні. Про це додатково свідчить підрядне речення *as Nato warns of poppy war*, у якому військову сутічку репрезентовано на загальному тлі боротьби країн НАТО проти поширення наркотиків. Інтенсивність сил і напрямок їхньої дії диференційовані образ-схемами ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ / ПОЗБАВЛЕННЯ МОЖЛИВОСТІ, ПРОТИДІЯ, ПРИТЯГАННЯ, ПРИМУШЕННЯ, ПЕРЕШКОДА, УСУНЕННЯ ПЕРЕШКОДИ. Образ-схема ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОЖЛИВОСТІ відбиває найбільший ступінь готовності особи до дії, а ПОЗБАВЛЕННЯ МОЖЛИВОСТІ – найменший. Образ-схема ПРОТИДІЯ репрезентує двох учасників події приблизно однакової сили, імплікуючи непередбачуваність наслідків, а ПРИТЯГАННЯ, ПРИМУШЕННЯ та ПЕРЕШКОДА вказують на домінування джерела сили, яке визначає стан і реакцію суб'єкта, співвідносного з ціллю конкретних дій. Водночас УСУНЕННЯ ПЕРЕШКОДИ імплікує можливість продовження діяльності.

Взаємодія топологічних, просторово-моторних, перцептивних і динамічних образ-схем забезпечує текстове конструювання подій згідно з мотиваційними та локалізаційними стратегіями, диференціація яких зумовлена тим, що події, які відбуваються в житті людей, одночасно мають місце в просторі та часі (Н.Д.Арутюнова). Мотиваційні стратегії, які співвідносять зміст текстів з інтересами та потенційними потребами аудиторії, визначають конструювання подій завдяки: 1) уживанню в заголовках і текстах предикативних одиниць, які активують образ-схеми, що позиціонують учасників подій як джерело або ціль діяльності, з якою себе можуть співвідносити читачі; 2) іменуванню в ініціальних позиціях заголовків та абзаців найбільш важливих складників подій, адже винесені на передній план вербальні форми виступають пошуковим стимулом або ключем у процесі мовної обробки інформації (Л.Г.Лузіна); 3) вибору та вживанню засобів номінації та характеристизації складників подій. Локалізаційні стратегії лінеаризують зміст згідно з послідовністю сприйняття й осмислення людиною світу, її орієнтуванням у просторі та часі.

Конструювання орієнтаційного простору залежить від каналів комунікації, використаних учасниками спілкування, що виявляється в *гіпертекстовій організації* сучасного англомовного медіа-дискурсу, пов'язаній із розміщенням матеріалів на екрані або на сторінках видань стосовно топологічних координат СПЕРЕДУ – ПОЗАДУ, ЗВЕРХУ – ЗНИЗУ, ЗЛІВА – СПРАВА, ЦЕНТР – ПЕРИФЕРІЯ, БЛИЗЬКО – ДАЛЕКО. Топологічні образ-схеми по-різному організують перші, останні та внутрішні сторінки великоформатних газет, таблоїдів і журналів, визначаючи лексичне наповнення назв розділів і заголовків. Найширше поле зору встановлюють *газетні сторінки*: перша й остання шпальти диференційовані стосовно координат СПЕРЕДУ – ПОЗАДУ й орієнтовані відносно точок відліку ЗВЕРХУ – ЗНИЗУ. На *перших сторінках* газет номінативні одиниці в ініціальних позиціях заголовків, розташованих ЗВЕРХУ та ЗНИЗУ від назв газет, позначають складники подій, співвідносні з джерелом задоволення або дефіциту потенційних потреб певної аудиторії. Наприклад, на початку заголовка *The nasal spray that could cure migraine* (Daily Mail 29.10.2002) означена іменна фраза називає лікувальний засіб, який може знімати головний біль і задовольняти, за умови його придбання, потребу читача в комфорті. Координата ЦЕНТР забезпечує взаємодію зображень і текстів про суспільно важливі події, учасники яких іменуються в ініціальних позиціях заголовків: *For Anna, the promise of a new life ended in pain, fear and filth* (The Guardian 13.01.2001). Організація *внутрішніх сторінок* газет починається з ПРАВОГО ВЕРХНЬОГО кута, який першим відкривається погляду читача. У ньому якісні газети вміщують назви розділів *Home News, Foreign News, Overseas News* тощо, які структурують орієнтаційний простір стосовно координат БЛИЗЬКО – ДАЛЕКО. Унаслідок меншого формату, який звужує межі поля зору читача, таблоїди виносять у вказані позиції інші засоби привернення уваги аудиторії: зображення живих істот, рекламні оголошення, назви постійних колонок. Тут містяться номінативні одиниці, які в кінці заголовків репрезентують учасників подій в аспекті їхнього зв'язку з базовими потребами аудиторії. Так, у фінальній позиції заголовка *A day with daddy* (Daily Mail 9.01.2006) іменник *daddy* у

пестливій формі позначає батька, опосередковано апелюючи до потреби читачів в належності до родини. Обмежене поле зору, встановлене **журнальною сторінкою**, виявляється у зв'язку гіпертекстової організації часописів не стільки з візуальним, скільки з композиційно-тематичним чинником, утіленим у ключовому для журналів поділі на тематичні розділи. У їхніх назвах номінативні речення позначають світ у цілому (*world*) або його фрагменти – континенти (*Europe, Asia, U.S. Affairs* тощо) та окремі країни як вмістища подій (*Sudan, Turkey* тощо), а також сфери практичної діяльності (*Business, Society and the Arts* тощо). Гіпертекстовий

вимір сучасного англомовного медіа-дискурсу створює умови для поступового конструювання в орієнтаційному просторі аналогів подій за рахунок взаємодії вербальних засобів, які утворюють лексико-граматичний, номінативно-синтаксичний і текстовий виміри.

Розділ 2. “Лексико-граматичний вимір сучасного англомовного медіа-дискурсу: конструювання референтів”. Побудова в орієнтаційному просторі сучасного англомовного медіа-дискурсу аналогів подій починається з відтворення їхніх складників – референтів, які згідно з послідовністю просторово-моторних образ-схем, задіяних у конструюванні світу, можуть бути подані в зовнішній або внутрішній перспективі. Сталі концепти та відношення, характерні для будь-якої ситуації, відображені зовнішньою точкою зору, яка позначається безартикульними власними назвами та безартикульними прийменниковими виразами. На конструювання референтів у внутрішній перспективі у зв'язку з динамікою розгортання орієнтаційного простору вказують означені іменні фрази, а з позицій учасників подій – неозначені іменники. Взаємодія створених референтів відображена дійктивними одиницями.

Конструювання референтів у **зовнішній перспективі** здійснюється за рахунок взаємодії **безартикульних назв**, або імен-орієнтаторів, які називають індивідів, місця їхнього перебування або діяльності. У медіа-дискурсі антропоніми диференціюють осіб в аспекті ситуативної важливості, а тому можуть мати різну кількість компонентів – три (*George W. Bush*), два (*George Bush*) або один (*Bush*). Топонімічні орієнтатори вказують на місце людини або об'єктів, напр., *Britain*, природні координати, стосовно яких здійснюється рух суходолом або морем: гірські вершини, напр., *Mount Kilimanjaro*, миси, напр., *Cape Horn*, затоки, напр., *Baffin Bay*, та інші помітні об'єкти. Суспільні орієнтатори іменують громадські інститути, пов'язані з задоволенням повсякденних потреб людини у сферах освіти, напр., *Oxford University*, медицини, напр., *Alexandria Hospital*, спорту, напр., *Wembley Stadium*, релігії, напр., *St Paul's Cathedral*.

Сполучення імен-орієнтаторів із класифікаторами, які називають функції або статус людей чи створених ними громадських інститутів, формують у сучасному англомовному медіа-дискурсі індивідуальні та суспільні адресні імена, призначені для ідентифікації окремих індивідів у широких соціальних контекстах (Ю.С.Степанов). У складі індивідуальних адресних імен, які позначають учасників подій за місцем їх проживання, антропоніми сполучаються

з назвами помешкань, міст і країн, напр., *1103 Juliah Street in gritty Mt. Morris Township, near Flint, Mich.* Суспільні адресні імена формують образи індивідів за рахунок позначення їхнього статусу та місця діяльності. Так, в імені *ousted Malaysian deputy prime minister Anwar Ibrahim* антропонім *Anwar Ibrahim* сполучається із класифікаторами *ousted deputy prime minister*, які вказують на колишню посаду заступника міністра, та з відносним прикметником *Malaysian*, котрий відбиває його малайське походження. Кількість компонентів у складі адресного суспільного імені визначається статусом індивіда та його первинною або повторною ідентифікацією в тексті. На інтродуктивному етапі найменше складників мають імена, які позначають осіб із найвищим соціальним статусом як найбільш помітних і співвіднесених із вершиною ВЕРТИКАЛІ, котра конструює соціальну ієрархію. Сюди належать члени королівських родин (*Caroline of Monaco*) та найвідоміші політики. Так, стаття, присвячена аналізу діяльності Тоні Блера, починається з його ідентифікації двомісним антропонімом *Tony Blair*, який виокремлює політика на тлі інших громадських діячів. Багатокомпонентні адресні форми вибудовують образи менш відомих учасників подій завдяки розміщенню класифікаторів у різних позиціях стосовно антропоніма. У препозиції класифікатори займають найбільш помітне місце, а тому виділяють особу за статусом, напр., *Attorney General Janet Reno*; у постпозиції знижують його внаслідок меншої виокремленості слова, напр., *Su Ge, a leading Chinese expert*. Препозиційно-постпозиційні адресні фрази послідовно репрезентують офіційний і приватний статус індивідів. Так, в адресному імені *businessman Charlie Ang, a presidential buddy* препозитивний класифікатор *businessman* вказує на суспільний статус особи, а прикладка *a presidential buddy* в постпозиції – на дружні стосунки з президентом, покладені в основу текстового конструювання події. Для творення образів пересічних громадян антропоніми сполучаються з підрядними реченнями, які перераховують кількість рис, достатню для побудови референта. Так, у реченні *Amon Biran, who coordinated intelligence-gathering during the Entebbe mission, led the push for Russian votes in Jerusalem* (Newsweek 16.08.1999) підрядна частина формує образ невідомого читачам керівника спеціально створеної розвідувальної місії. Про призначення подібних адресних імен саме для дискурсивної побудови референтів свідчить вживання їхніх окремих елементів – імен, напр., *says Reza, initials, A.A., a clerk in the Civil Affairs office in Baghdad's upscale Mansour neighborhood*, або неозначених іменних фраз, напр., *a leading Republican lawyer, who declined to be identified because he is a member of the White House sales team*, – для забезпечення анонімності осіб, яким може загрозувати покарання за розголошення інформації. Створені адресними іменами референти іменуються в подальшому тексті прізвищами (*Bhutto*), а поширені форми або розмежують однофамільників, або завдяки більшій кількості компонентів підвищують статус громадських діячів і маловідомих персоналій.

Крім адресних форм, конструювання референтів у зовнішній перспективі здійснюється в сучасному англомовному медіа-дискурсі **безартиклевіми прийменниковими виразами**. Вони позначають відношення, стали для будь-якого контексту, та локалізують референти стосовно частин тіла людини

як головної точки відліку, напр., *at / in hand, in / out of sight*; або пов'язують одні референти з іншими, напр., *in agreement / company, in / by contrast*, із фактором руху, напр., *to be in full retreat, to be on course, by helicopter*, часом, напр., *on first acquaintance, at birth*, шкалами, напр., *at national / local level*, чи місцем перебування або діяльності людини, напр., *in / out of place, at / on / in business*. За рахунок значення, незмінного для всіх ситуацій, безартикліві прийменникові вирази створюють ефект об'єктивного подання інформації. Так, у реченні *Akin Bridal, 50, the head of the Human Rights association was in critical condition after being hit six times* (The Daily Telegraph 13.05.1998) критичність стану здоров'я керівника асоціації захисників прав людини позначена саме безартиклевим виразом *in critical condition*. Водночас, у повідомленні про ту саму подію в іншому виданні неозначений артикль акцентує суб'єктивність інформації, про що додатково свідчить посилання на лікарів як її джерело: *Akin Bridal, the president of the Human Rights Association was rushed to a local hospital where last night doctors said he was in a critical condition* (The Guardian 13.05.1998).

Побудова референтів у **внутрішній перспективі** здійснюється **означеними іменними фразами** (noun phrases), або в іншій термінології, іменними групами (Н.Д.Арутюнова), стосовно топологічних координат, протиставленням або локалізацією об'єктів у певних послідовностях. Означені іменні фрази **топологічної** семантики пов'язують референти з точками відліку СПЕРЕДУ – ПОЗАДУ, напр., *the backdrop for economy*, СПРАВА – ЗЛІВА, напр., *the extreme left*, ЗВЕРХУ – ЗНИЗУ, напр., *the top job, on the ground*, ЦЕНТР – ПЕРИФЕРІЯ, напр., *the central banker, in the neighborhood*, або ЧАСТИНА – ЦІЛЕ, напр., *the industrial sector, the whole truth*. Так, у реченні *The New York Times estimated that as many as half of the front-page stories in leading papers did so* (Newsweek 30.05.2005) означена іменна фраза *the front-page stories* конструює стосовно координати СПЕРЕДУ, названої атрибутом *front*, референт, який репрезентує тексти новин, що друкуються на перших сторінках. Побудова референтів завдяки орієнтуванню в **діадах**, утворених двома об'єктами, здійснюється фразами з абстрактними іменниками *alternative, division, difference* тощо, займенником *other*, прикметниками *adverse, negative, opposite, real* тощо, або прикметниками у формі вищого ступеня порівняння (*the elder man, the weaker brother* тощо). Ці фрази структурують окремі висловлення та текстові блоки більш загального змісту, ніж топологічні іменні групи, напр., *Even with the right drugs, determining the right dosage isn't easy* (Newsweek 16.05.2005). У наведеному прикладі означені іменні фрази *the right drugs* і *the right dosage* протиставляють ефективні ліки та їхнє правильне дозування помилковому застосуванню. Компоненти діад, утворених двома референтами різного ступеня помітності, диференціюються фразами з означеннями, вираженими відносними прикметниками (*British Prime Minister*), іменниками в присвійному відмінку (*Britain's Prime Minister*) та з прийменником *of* (*the Prime Minister of Britain*). Ініціальний компонент двох перших словосполучень відбиває домінування місця діяльності, а початковий елемент прийменникової іменної фрази – провідну роль особи. Вказані особливості цих конструкцій виявляються в їхньому вживанні для розрізнення в текстах основної

та додаткової інформації. Побудова референтів стосовно певних *триад* об'єктів або їхніх параметрів здійснюється означеними іменниками *the past, the present, the future* або іменними фразами з прикметниками в найвищому ступені порівняння, які наголошують на помітності окремого референта, напр., *the biggest sign of the administration's commitment to judicial reform*. Орієнтування в *тетрадах*, утворених чотирма елементами, покладене в основу співвіднесення конструйованих референтів зі сторонами світу. У сучасному англomовному медіа-дискурсі означені іменні фрази з іменниками *south, north, west, east* виконують функції загального членування орієнтаційного простору, виокремлюючи території (*the West Bank*), частини країн (*in the west*) або світу (*support from the West*). Локалізацію референтів у тих чи інших *послідовностях* здійснюють означені іменні фрази з порядковими числівниками й іменниками на позначення початку, напр., *at the beginning, the origin*, середини, напр., *in the middle*, або кінця, напр., *the end*. Означені фрази цієї групи одночасно конструюють референти та відбивають їхню послідовну взаємодію у рамках однієї події, про що свідчить, зокрема, опис етапів обрання нового Папи Римського: *At the opening of the conclave Ratzinger warned against the shifting winds of doctrine. On the first ballot Tazinger got about 40 votes. On Tuesday morning, Ruini's votes went to Ratzinger. The third ballot was close and on the fourth ballot, Ratzinger was pope* (Newsweek 2.05.2005). У наведеному уривку означений іменник *the opening* указує на початок виборів папи, а іменні фрази з порядковими числівниками *first, third, fourth* диференціюють окремі етапи цієї події.

На конструювання референтів у зв'язку з позиціями учасників подій указують *неозначені іменні фрази* з незлічуваними, збірними та злічуваними іменниками в однині або множині. Завдяки зв'язку їхньої семантики з перцептивними відношеннями МАСА – МНОЖИНА – ЗЛІЧУВАНІСТЬ – ОБ'ЄКТ, котрі відбивають досвід візуального розшарування сукупності предметів, до якої наближається людина, ці іменники імплікують різну відстань референтів від суб'єктів сприйняття. Так, незлічувані субстантиви, співвідносні з МАСОЮ, утвореною внаслідок злиття об'єктів у єдине ціле, відбивають наявність певної дистанції між спостерігачем і референтом. Наприклад, незлічувана форма іменників *shell and gravel* у реченні *The wheels of our car crunch on shell and gravel as we back up to the beach on Puget Sound* (Newsweek 1.05.2000) вказує на те, що пасажери автомобіля сприймають черепашки та гравій на поверхні пляжу як недиференційовану масу. Злічувані іменники в множині та збірні субстантиви, співвідносні з образ-схемою МНОЖИНА, імплікують такий ступінь віддалення, який дозволяє спостерігачеві диференціювати велику кількість об'єктів або їхні сукупності, що відображено в узагальненому змісті певних висловлень, наприклад, у повідомленні про людей, які марнують гроші на непотрібні ліки – *People may be wasting their money by buying over the counter cough mixture* (The Guardian 8.02.2002). Сполучення іменників із числівниками першого десятка спирається на образ-схему ЗЛІЧУВАНІСТЬ, яка подає референти в наближеній перспективі, пов'язаній із можливістю одночасної диференціації кількох об'єктів,

наприклад, двох нападників у заголовку *Two jailed for attack on barrister* (The Times 13.01.2006). Значення іменників в однині співвідноситься з образ-схемою ОБ'ЄКТ, яка імплікує близьку відстань, коли людина зосереджується на окремій сукупності предметів або на одному з них, напр., *A man of 19 was seriously ill in hospital after a gang of youths drove their car into a queue of youngsters* (The Times 21.08.2000). Іменування в наведеному прикладі чоловіка неозначеним іменником *a man*, співвідносним з образ-схемою ОБ'ЄКТ, а групи хуліганів та черги – збірними субстантивами *a gang* та *a queue*, пов'язаними з МНОЖИНОЮ, створює ефект віддалення від ситуації. На конструювання референтів за рахунок трансформації базових концептів указують артиклеві власні назвами з атрибутами: означені форми підкреслюють тривалість змін, а неозначені варіанти акцентують короткотермінові стани учасників подій. Так, означений антропонім *the aging Chirac* імплікує поступовий процес старіння Жака Ширака, а неозначена фраза *a bleeding Michael Henning* – нетривалість кровотечі, яка виникла в учасника події.

Співвіднесення створених референтів здійснюється в медіатекстах **дейктичними одиницями**. Зазвичай призначені для вказування на компоненти ситуації (К.Бюлер, В.О.Плунгян, А.А.Уфімцева, Ch.Fillmore), ці одиниці набувають у медіа-дискурсі емфатичної, контрастивної та композиційної функцій внаслідок переорієнтації, пов'язаної зі зміною категоріальної семантики, синтаксичного та прагматичного призначення мовних одиниць (А.Е.Левицький). **Емфатичну** функцію солідаризації автора з аудиторією та виокремлення впливових суспільних груп населення виконує займенник *we*, а дейктик *now* оформлює члени речення, які виділяють референти або акцентують увагу читача на їхніх властивостях. Так, у реченні *He was inspired by European and American forerunners like Ryanair and Southwest and their now familiar model of flying without frills* (Newsweek 18.07.2005) дейктик *now* сполучається з означенням *familiar*, яке наголошує на відомій читачам моделі подорожування літаком без зайвих послуг. **Контрастивна** функція займенника *we* виявляється в протиставленні суспільних груп, а дейктик *now* відбиває стани референтів на різних етапах розгортання подій, напр., *Rudy had said earlier in the day that he needed "space". Now he had plenty* (Newsweek 22.05.2000). У медіа-дискурсі дейктик *now* зберігає темпоральну функцію лише в окремих лексико-граматичних конструкціях: із прислівниками *right, just*, прийменниками *for, by*, іменниками *weeks, months, years*, напр., *For weeks now, North Korean technicians have been preparing a site for the launch of a ballistic missile* (Newsweek 26.06.2006). **Композиційну** функцію співвіднесення текстових фрагментів, пов'язаних із конструюванням референтів і подій, реалізують темпоральні дейктики *then* і *now* у взаємодії з дискурсивними маркерами *first, at first, still*.

Відношення між референтами встановлюються синтаксичними структурами, які в заголовках, заголовних комплексах і текстах репрезентують учасників подій в аспекті задоволення або дефіциту потреб.

Розділ 3. “Номінативно-синтаксичний вимір сучасного англомовного медіа-дискурсу: міжреферентні відношення”. Встановлення відношень між референтами орієнтаційного простору забезпечується синтаксичними

структурами, які передовсім визначають організацію заголовків і заголовних комплексів, покладених в основу розгортання новинних текстів, адже лише речення подає подію в структурованому мовою вигляді (Г.Г.Почепцов). Для заголовків і нерозгорнутих заголовних комплексів сучасного англomовного медіа-дискурсу характерні прості, ієрархічні та безсполучникові синтаксичні відношення. Прості відношення відображені в газетних заголовках окремими предикативними групами, напр., *Kremlin sets its sights on control of British Gas* (Daily Mail 3.02.2006), ієрархічні – складнопідрядними реченнями, які диференціюють події в аспекті темпоральної послідовності, напр., *Israeli soldier who killed Briton jailed for eight years* (The Times 12.08.2005), а безсполучникові – в нерозгорнутих журнальних заголовних комплексах, які складаються з назв рубрик і заголовків, напр., *South Africa: A Dirty Brand of Politics* (Newsweek 8.02.1999). У наведеному прикладі назва рубрики *South Africa* та заголовок *A Dirty Brand of Politics* виступають як дві частини безсполучникового пояснювального речення: перша називає країну, а друга характеризує її. У сучасному англomовному журнальному дискурсі безсполучникові пояснювальні відношення, утілені в нерозгорнутих заголовних комплексах, мають тенденцію до трансформації в текстові, про що в наведеному нижче прикладі свідчить відсутність пунктуаційних знаків між назвою рубрики та заголовком, розміщення назви рубрики над заголовком і включення до останнього питального речення:

South Africa

Is she the next president? (The Economist 25.06.2005).

Текстовий потенціал нерозгорнутих заголовних комплексів посилюється внаслідок їхньої взаємодії з підзаголовками. Так, займенник *she* в останньому прикладі виконує проспективну функцію, пов'язуючи заголовний комплекс із підзаголовком, який ідентифікує претендентку на посаду президента: *Plumzile Mlambo-Ngcuka is climbing up the ladder*.

Структура вжитих у заголовках і заголовних комплексах речень спрямована на виокремлення аспектів подій, пов'язаних із потенційними потребами читачів, із метою привернення їхньої уваги до текстів. В ініціальних позиціях газетних заголовків номінативні одиниці вказують на соціальний статус учасників подій, апелюючи до потреби читача в належності до суспільних груп; іменують відомих осіб, які слугують зразком реалізації потреби у визнанні; позначають індивідів або об'єкти, котрі гарантують безпеку людей або створюють загрозу іншим. На зв'язок подій із **потребою в належності** вказує іменування суспільних ролей учасників: гендерних, напр., *man*, *woman*, родинних, напр., *family*, *parents*, професійних, напр., *firefighter*, *driver*, *footballer*, або національних, напр., *England fan*, *British workers*, *Britons*. Вибір одиниць на позначення належності учасників подій до різних суспільних груп залежить від складу читацької аудиторії, про що свідчить характер подання в різних виданнях інформації про сходження британських жінок на північний полюс. У якісній газеті на їхню національну належність указує означення *British* на початку заголовка *British women become first to reach North Pole* (The Daily Telegraph 3.06.2002), а в таблоїді – на родинний статус іменник *mum*: *Our Mum's on top of the world* (Daily Express 3.06.2002). До

потреби читачів у **визнанні** апелюють заголовки про відомих людей, позначених загальними іменниками *stars, celebrities, MP, leader* тощо та власними назвами. Прізвища й імена співвідносять пересічних громадян, політиків, зірок мистецтва та спорту з позитивними, вищими та найвищими щаблями СТАТУСНОЇ ВЕРТИКАЛІ, а предикативні групи вказують на підстави для поваги з боку аудиторії. При цьому вищий або найвищий статус політиків відбивається двомісними антропонімами, які складаються з імен і прізвищ, напр., *Bill Clinton more popular than ever despite scandals* (Daily Mail 30.01.1998), а позитивний – лише прізвищами, напр., *Blair says sorry for tax credit errors* (The Daily Telegraph 5.06.2001). Відображений власними назвами статус політиків корелює з семантикою предикативних груп. Відповідно, у першому заголовку предикатив *more popular* вказує на зростання популярності Білла Клінтона всупереч скандалам, а в другому – додаток *for tax credit errors* називає помилки уряду, які заважають Тоні Блеру здобути популярність у населення. Статус зірок мистецтва та спорту втілюється в синтаксисі заголовків по-іншому, що зумовлено залежністю їхньої оцінки від перцептивної взаємодії з аудиторією. Імена та зменшувально-пестливі форми вказують на найвищий статус поп-зірок, зокрема тому, що вони зазвичай використовуються глядачами для скандування під час видовищ, напр., *Macca shuns high art* (Daily Express 28.11.2001); двомісні антропоніми – на вищий, напр., *Britney Spears as you've never seen her before* (Daily Express 26.12.2001); прізвища, подібно до заголовків про політиків, – на позитивний, напр., *McCartney leads stars in call for a ban on hunting* (Daily Express 26.12.2001). У наведеному прикладі прізвище одночасно виділяє Пола Маккартні з-поміж інших зірок, позначених іменником *stars*, та співвідносить його з позитивною точкою ВЕРТИКАЛІ.

В ініціальних позиціях заголовків учасники подій пов'язуються з потребою в **безпеці** іменниками на позначення жертв, напр., *victims*, злочинців, напр., *violent robber, murder suspect*, іммігрантів (*immigrants*), хвороб, напр., *lung cancer, epidemic*, та осіб, які підтримують безпеку, напр., *doctors*. Так, на початку заголовка *Killer from primary school* (Daily Mail 15.07.2005) іменник *killer* позначає вбивцю, привертаючи увагу аудиторії до події, яка створює потенційну загрозу для учнів початкових шкіл. Крім семантики номінативних одиниць, вжитих в ініціальних позиціях заголовків, до потенційних потреб читача апелює позиціонування учасників подій як джерела чи цілі підтримання, відновлення або порушення безпеки. **Підтримання безпеки** відображене репрезентацією референтів як джерела або цілі ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОЖЛИВОСТІ, позначеного предикатами з семою 'able'. Відповідно, в заголовку *Official: chocolate is good for you* (The Times 19.02.2000) на корисність шоколаду вказує предикат *is good*. Про різні аспекти **порушення безпеки** свідчить репрезентація учасників подій як джерела або цілі ПРОТИДІЇ, ПРИМУШЕННЯ чи ПЕРЕШКОДИ. ПРОТИДІЯ, позначена предикатами з семою 'against', імплікує початкову загрозу, адже однакова інтенсивність сил не дозволяє передбачити наслідки події. Так, у заголовку *Pope attacks Potter* (Daily Mail 15.07.2005) присудок *attacks* вказує на критику Папою Римським романів про Гаррі Поттера, яка втім навряд чи завадить їхній популярності. Більший ступінь небезпеки імплікується подіями, пов'язаними

з ПРИМУШЕННЯМ, позначеним предикатами з семою ‘*make*’. Такі ситуації вимагають від учасників, співвідносних із ціллю загрози, певних захисних дій. Так, згідно з заголовком *Mugabe war veterans forced me to leave, says priest* (The Daily Telegraph 29.08.2002) погрози зі сторони військовиків президента Мугабе змусили одного зі священників залишити країну. До **відновлення безпеки** апелюють події, у яких ПЕРЕШКОДА спрямована проти учасників, котрі асоціюються з загрозою, а УСУНЕННЯ ПЕРЕШКОДИ поширюється на осіб, свобода яких була несправедливо обмежена. Так, зміст заголовка *Man held over terror charges* (The Daily Telegraph 23.06.2005) апелює до потреб читачів у суспільній безпеці, тому що присудок *held* (“затриманий”) вказує на створення ПЕРЕШКОДИ для підозрюваного в тероризмі. У заголовку *PC cleared of assaulting hammer thug* (Daily Mail 15.07.2005) присудок *cleared* (“виправданий”), пов’язаний з образ-схемою УСУНЕННЯ ПЕРЕШКОДИ, відбиває відновлення безпеки для офіцера, безпідставно звинуваченого в нападі на хулігана. Водночас на загрозу вказує УСУНЕННЯ ПЕРЕШКОДИ для суспільно небезпечних індивідів, наприклад, для хулігана, позначеного іменником *yob* у заголовку *Lotto yob freed to spend his millions* (Daily Express 7.11.2002). **Небезпека** асоціюється з учасниками подій, репрезентованими як джерело або ціль ПОЗБАВЛЕННЯ МОЖЛИВОСТІ, позначеного предикативними одиницями з семою ‘*unable*’, напр., *Hundreds die in Burundi drought* (The Daily Telegraph 21.02.2006), або предикатами зі значенням падіння, яке, на думку Дж.Лакоффа та М.Джонсона, сигналізує про хворобу або смерть. Так, у заголовку *Child dies as father plunges from hotel in holiday row* (The Times 17.08.2006) предикати *dies* та *plunges* відбивають смерть дитини внаслідок падіння чоловіка з балкона готелю.

На зв’язок подій із **самоактуалізацією** людини або суспільства вказують предикати зі значенням руху або сил, які відбивають активність учасників подій, пов’язану з задоволенням цієї потреби. У заголовку *Colombia goes to the polls* (The Guardian 11.03.2002) присудок *goes* (“йде”) повідомляє про участь населення Колумбії у виборах, що опосередковано відбиває розвиток демократії в країні. У заголовку *Blair to send 3,000 troops for Afghan peace force* (The Daily Telegraph 10.12.2001) Тоні Блер виступає як джерело ПРИМУШЕННЯ, діяльність якого спрямована на формування військового контингенту, призначеного для відновлення миру в Афганістані, тобто самоактуалізація політика спрямована на підтримання безпеки.

Організація **журнальних нерозгорнутих заголовних комплексів**, які складаються з назв рубрик і заголовків, спирається на безсполучникові пояснювальні відношення між двома простими частинами. Номінативні речення в назвах рубрик подають базові концепти, пов’язані з потребами читачів, як фігуру, тобто найбільш помітний компонент, а синтаксис заголовків спрямований на репрезентацію подій або їхніх учасників, співвідносних із фоном.

Позначені в назвах рубрик концепти репрезентують різні види потенційної **загрози** для читача: фізичну, створену землетрусами (*earthquake*) або погодними умовами (*avalanche, weather*); тілесну, пов’язану переважно з абортами, які

розглядаються як вбивство (*abortion*); суспільну, втілену в злочинності (*crime*) та тероризмі (*terrorism, terror*); національну, відображену в порушенні кордонів (*border*), імміграції (*immigration*) тощо. У значно меншій кількості назв рубрик концепти пов'язані з відновленням або підтриманням безпеки. Вони репрезентують сфери здоров'я (*health*), медицини (*medicine*), правосуддя (*justice*), оборони (*defense*). На міжнародну небезпеку вказує іменування в назвах рубрик ЧАСТИН світу, які асоціюються з глобальною загрозою, напр., *Middle East*, територій, населення яких борються проти урядів, напр., *Kashmir*, або тимчасових державних об'єднань – *the Koreas*. Номінативні речення в заголовках цих рубрик позначають жертви, напр., **Crime: Lost Innocents** (Newsweek 14.11.1994), осіб, які створюють загрозу, напр., **Justice: The Trail of the Bull of Krasnoyarsk** (Newsweek 15.11.1999), або гарантують безпеку людей – **Justice: The DNA Detectives** (Newsweek 23.11.1998). Іменування в останньому прикладі детективів, співвідносних із джерелом підтримання безпеки, узгоджується з позначенням у назві рубрики *Justice* концепту ПРАВОСУДДЯ.

Характер подання в нерозгорнутих журнальних заголовних комплексах подій, спрямованих на **самоактуалізацію**, визначається її різновидом, відображеним у назві рубрики: суспільним, характерним для сфер політики та релігії; діяльним, репрезентованим бізнесом; або інтелектуальним, пов'язаним з освітою та наукою. Структура заголовків у цих рубриках ґрунтується на динамічних образ-схемах, а семантика номінативних одиниць відбиває особливості сфери діяльності.

В основу репрезентації **суспільної** самоактуалізації, пов'язаної зі зростанням ролі людини в житті соціуму, покладена образ-схема СТАТУСНА ВЕРТИКАЛЬ, відображена у вживанні антропонімів у назвах рубрик, у заголовках, підзаголовках та інтродуктивних блоках статей, послідовність яких іконічна структурі СТАТУСНОЇ ВЕРТИКАЛІ. Так, винесення в заголовок **Politics: Winning One as the Gipper** прізвиська Рональда Рейгана *the Gipper*, яке він отримав за ім'ям одного із зіграних ним героїв, ставить його вище, ніж Буша та Маккейна, позначених лише прізвищами в підзаголовку *Bush and McCain are desperately competing for the Reagan mantle* (Newsweek 6.03.2000). Окрім використання ВЕРТИКАЛІ, напр., **Religion: From Jesus to Christ** (Newsweek 28.03.2005), заголовки про самоактуалізацію у сфері релігії відбивають візуальну помітність особи, про яку йдеться в статті, напр., **Religion: Rock of Ages** (Newsweek 4.07.2005), або позиціонують її як джерело сили, спрямоване на відстоювання віри, що демонструє вживання в заголовку **Religion: A New Defender of the Faith** (Newsweek 2.05.2005) іменника *defender* (“захисник”).

При репрезентації **діяльничного** аспекту самоактуалізації специфіку ділової активності відбивають предикати динамічної семантики, що виявляється у вживанні дієслів *build* (“будувати”), *generate* (“виробляти енергію”) тощо, та в співвіднесенні суб'єктів бізнесу з рухомими об'єктами, джерелом або ціллю сил. Так, у заголовку **Business: Can China Save GM?** (Newsweek 3.04.2006) предикат *save* подає компанію Дженерал Моторс, позначену аббревіатурою *GM*, як ціль ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОЖЛИВОСТІ з боку цілої країни – Китаю.

Неможливість суспільної або діяльнійсної самоактуалізації відображена в заголовках одиницями на позначення низького статусу громадських діячів, про що в прикладі *Politics: The New Choirboys* (Newsweek 4.05.1998) свідчить їхнє зіставлення з хлопчиками (*boys*), або руху ВНИЗ, на який у заголовку *Politics: Ginrich's Fall* (Newsweek 16.11.1998) вказує іменник *fall* (“падіння”), а в *The Euro: The Sinking Sensation* (Newsweek 13.03.2000) – означення *sinking*. Дефіцит самоактуалізації як громадських діячів, так і компаній відбивається лексемами *war, battle, conflict, versus* тощо зі значенням ПРОТИДІЇ. Так, іменник *war* у заголовку *Business: A War Without Winners* (Newsweek 2.05.2005) описує ПРОТИДІЮ між компаніями, наголошуючи на потенційній небезпеці, а боротьба суспільних груп із різними поглядами на аборти відображена у заголовку *Politics: The Next Abortion Battle* (Newsweek 10.07.2000) іменником *battle*, який імплікує суспільний неспокій.

Інтелектуальна самоактуалізація пов’язана з різною спрямованістю ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОЖЛИВОСТІ: на розвиток людини в рубриках про освіту (*education*) та навколишній світ у заголовних комплексах про науку (*science, space, archeology*). Відповідно, авантексти про освіту іменують учасників подій, співвідносних із джерелом або ціллю освітньої діяльності та з засобами її здійснення. Так, у заголовку *Education: The Provost Played On* (Newsweek 22.06.1998) означений іменник *the provost* ідентифікує керівника американського коледжу, який сів за піаніно для привернення уваги абітурієнтів до свого навчального закладу. У заголовних комплексах про науку читач репрезентований як безпосередній учасник подій, напр., *Science: Eyes on the Eclipse* (Newsweek 23.08.1999), або як сторонній спостерігач при інформуванні про проекти, реалізація яких вимагає спеціальної підготовки, наприклад, необхідної для побудови космодромів – *Science: The race for the first spaceport* (Newsweek 7.08.2006). Подібно до заголовних комплексів про події, пов’язані з інтелектуальною самоактуалізацією людини, структура авантекстів, які апелюють до **чуттєвого задоволення** читачів, спирається на образ-схему ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОЖЛИВОСТІ. Позначення в назвах рубрик різних видів мистецтва позиціонує аудиторію як ціль зовнішнього впливу, а тому номінативні речення в заголовках іменують джерела дії на людину, їхні властивості, умови та процеси їхнього сприйняття або створення. Так, у заголовку *Theater: Brutus on Broadway* (Newsweek 2.05.2005) назва рубрики, яка репрезентує театр як один із різновидів розваг, визначає інтерпретацію персонажа трагедії “Юлій Цезар”, позначеного власною назвою *Brutus*, як джерела впливу на читачів журналу та глядачів нью-йоркського театру.

Синтаксичне відображення в заголовках і заголовних комплексах міжреферентних відношень, які позиціонують учасників подій в аспекті задоволення або дефіциту потреб, визначає текстову побудову подій.

Розділ 4. “Текстовий вимір сучасного англомовного медіа-дискурсу: конструювання подій”. В орієнтаційному просторі сучасного англомовного медіа-дискурсу значну роль відіграє конструювання аналогів подій завдяки репрезентації змін стану речей як руху, вертикального переміщення або

силової взаємодії, втілених у відповідних динамічних образ-схемах. Для текстової побудови подій автори використовують дві групи стратегій: мотиваційні, які визначають вибір предикатів на позначення відношень між учасниками в аспекті активації потенційних потреб аудиторії, та локалізаційні, котрі співвідносять події з координатами сприйняття, простору та часу. **Мотиваційні стратегії** втілюються в текстах двома тактиками – текстотвірними та номінативно-текстовими. Текстотвірні тактики виявляються у висуненні в найбільш візуально помітні позиції медіа-дискурсу – початок заголовків, підзаголовків та абзаців, що утворюють основні блоки, – одиниць на позначення складників подій, пов'язаних із потребами аудиторії. Номінативно-текстові тактики визначають вибір засобів іменування та характеристики складників подій, зважаючи на те, що для репрезентації різних подій можуть використовуватися одні й ті самі образ-схеми.

Диференціація **текстотвірних тактик** залежить від послідовності позначення в ініціальних позиціях заголовків та основних блоків складників подій, пов'язаних з певними компонентами окремих образ-схем. Так, для репрезентації різних аспектів потреби в безпеці застосовуються тактики акцентування, контрастування й ідентифікації учасників подій, співвідносних із джерелом або ціллю силових образ-схем. **Тактика акцентування** полягає в іменуванні окремого складника події в усіх сильних позиціях тексту – в заголовку і на початку абзаців, які утворюють основний блок. Згідно з нею в ініціальних позиціях заголовка *GM 'could harm' your unborn baby* та першого абзацу *Eating GM food while pregnant could harm unborn baby, a study claimed* (Daily Mail 9.01.2006) аббревіатура *GM* іменує генетично модифіковану їжу як джерело загрози, названої присудком *harm*. **Тактика контрастування** виявляється в чергуванні в ініціальних позиціях заголовків та абзаців номінативних одиниць на позначення осіб, які дотримуються протилежних поглядів або виконують відмінні функції, що відображено в співвіднесеності індивідів із компонентами різних образ-схем. Так, у заголовку *Schoolgirl is sent home for wearing a crucifix* присудок *is sent* позиціонує школярку, яку відіслали додому за носіння розп'яття, як ціль примушення. Проте текст акцентує позицію матері, котра критикує дії шкільного керівництва, тобто співвідноситься з джерелом КОМУНІКАТИВНОЇ ПРОТИДІЇ – *The mother of a pupil sent home for wearing a crucifix has accused her school for discriminating against Christians* (Daily Mail 6.12.2005). **Тактика ідентифікації** визначає висунення в ініціальні позиції абзаців назв референтів, не позначених у заголовках еліптичної синтаксичної структури, що створює в читача дефіцит інформації та спонукає його звернутися до тексту. Так, заголовок *Maternity services threatened* не називає джерело, яке загрожує зростанню народжуваності в Британії, а тому на початку першого абзацу вжито групу підмета *nationwide shortage of specialist doctors*, яка вказує на нестачу лікарів: *A nationwide shortage of specialist doctors is threatening maternity services* (The Daily Telegraph 3.02.2006). Порівняно з текстами, які апелюють до безпеки, тактики ідентифікації й акцентування дещо по-іншому втілюються в журнальних статтях мистецької тематики, пов'язаних із потребою в чуттєвому задоволенні, що зумовлено

співвіднесеністю читача з ціллю ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОЖЛИВОСТІ, а митців – із його джерелом. У цих статтях тактика акцентування передбачає іменування відомих осіб в усіх сильних позиціях, а ідентифікація має два варіанти втілення: суб'єктний, за якого митець називається в абзацах першого блоку статті, а її наступна частина присвячена результатам його діяльності; та наслідковий, згідно з яким у першому основному блоці статті йдеться про праці автора чи його діяльність, а в наступних – про його особу.

Конструювання подій в аспекті категоризації та характеристизації учасників здійснюється **номінативно-текстовими тактиками**, які поділяються на універсальні, притаманні всім текстам, та специфічні, котрі виявляються лише в повідомленнях певної тематики. До універсальних тактик належить номінація суспільного статусу та віку учасників подій. Вибір специфічних номінативно-текстових тактик залежить від мотиваційних стратегій, які визначають особливості взаємодії компонентів подій. Так, тактики видової, топологічної та кількісної деталізації референтів підпорядковані стратегіям співвіднесення подій з відновленням і підтриманням безпеки. Тактика **видової деталізації** виявляється у виборі назв складників подій, які виконують роль джерела відновлення або підтримання безпеки, зокрема, ліків, напр., *drugs*, харчових продуктів, напр., *chocolate*, людей різних професій, напр., *a steward*. Тактика **топологічної деталізації** відображена у виборі засобів номінації цілі, на яку спрямоване підтримання безпеки: осіб, котрі зазнали шкоди, напр., *the soldier suffered psychological damage*, частин тіла, які потребують лікування, напр., *will have surgery on her pelvis*, неживих об'єктів і їхніх частин, напр., *to save Boeing 737, to take over the controls*. Тактика **кількісної деталізації** пов'язана з вживанням квантифікативних одиниць для вимірювання витрат або зусиль, спрямованих на відновлення або підтримання безпеки. Так, у заголовку *Millions for war* лексична одиниця *millions* позначає суми грошей, призначені для антитерористичної боротьби з метою гарантування міжнародної безпеки. При розгортанні відповідного тексту тактика кількісної деталізації джерела зумовлює позначення квантифікативними одиницями *100million, an extra 30million, a further 30million* розподілених сум і взаємодіє з тактикою послідовної репрезентації складників подій, співвідносних із різними компонентами ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОЖЛИВОСТІ – його ціллю, репрезентованою правоохоронними органами та їхніми представниками (*MILITARY chiefs, police, security services and aid agencies*), та джерелом в особі міністра фінансів (*The Chancellor*): *MILITARY chiefs, police, security services were yesterday handed millions; The Chancellor gave 100million to the Ministry of Defence; An extra 30million has been put aside to cut off terrorists' finances; A further 30million will go to the Police* (Daily Express 28.11.2001).

Конструювання подій, що стосуються визнання та самоактуалізації, здійснюється за допомогою номінативно-текстової **тактики деталізації руху** учасників подій стосовно початкових, проміжних або кінцевих точок образ-схем шлях, вертикаль і цикл. Вони іменуються на тлі висунення в ініціальні позиції заголовків та абзаців основного блоку одиниць на позначання рухомого об'єкта. Продемонструємо втілення тактики деталізації руху на прикладі тексту

під заголовком *Andy Murray, the great romantic* (The Daily Telegraph 21.02.2006). Згідно з текстотвірною тактикою акцентування учасник події, британський спортсмен, названий у заголовку та в ініціальних позиціях двох перших абзаців, які утворюють основний комунікативний блок: (1) *Britain's Andy Murray celebrated his first senior title, by jumping over the advertising hoardings and scrambling up the seating to give the girl-friend a kiss*; (2) *The 18-year-old Scot achieved back-to-back victories against two former No 1s*. Номінативно-текстова тактика деталізації руху СУСПІЛЬНОЮ ВЕРТИКАЛЛЮ зумовлює позначення високого звання, отриманого спортсменом (*senior title*), та згадку колишніх призерів (*two former No 1s*), чие місце зайняла нова зірка. Емоційне збудження переможця підкреслюється описом його стрибків через рекламні щити (*over the advertising hoardings*) та рухом угору глядацькими трибунами (*up the seating*), висота яких корелює з ФІЗИЧНОЮ ВЕРТИКАЛЛЮ.

Відтворені за допомогою мотиваційних стратегій і тактик події пов'язуються з координатами сприйняття, простору та часу, чим зумовлене використання *локалізаційних стратегій і тактик*, які по-різному втілюються в газетних і журнальних текстах. У газетах вони локалізують подію за допомогою обставин часу або місця, а в журнальних статтях відбивають її розвиток у просторі, часі та описують особливості її сприйняття й осмислення людиною. Стратегії цієї групи покладені в основу лінеаризації змісту текстів в цілому, а тактики структурують окремі блоки. Досвід *сприйняття* відображений тактиками *перцептивного, перцептивно-аналітичного та комунікативно-перцептивного* конструювання подій, що виявляється в різній послідовності вживання одиниць зі значенням сприйняття, розумової та комунікативної діяльності. Так, тактика комунікативно-перцептивного конструювання подій використана в наступному інтродуктивному блоці: *Iriam Adler calls them "the tent people". The television cameras may be trained on Gaza, where tens of thousands of protesters have faced off with police in recent weeks. But while the world watches the southern settlements, Israeli authorities are nervously eying the growing encampment* (Newsweek 15.08.2005). У першому реченні акцент робиться на іменуванні (*call*) "мешканців куренів" ("*the tent people*"). У другому висловленні акцент переноситься на спостереження за цими людьми шляхом телевізійних репортажів (*the cameras*), тобто встановлюється перцептивний ракурс репрезентації події, детальніше розкритий у третьому реченні предикативними одиницями зі значенням спостереження (*watches* та *are eying*), які відбивають сприйняття поселень світовою спільнотою й урядом країни.

Конструювання подій стосовно просторових координат відбувається за допомогою *топологічних стратегій і тактик*. Експліцитний варіант цих тактик виявляється в іменуванні місць діяльності (*Inside Ford Co.'s top secret design studio*), а імпліцитний – у сполученні назв об'єктів, що сприймаються як ВМІСТИЩА, із предикатами на позначення діяльності людей (*France votes*). Топологічні стратегії відображені в статтях, присвячених характеристиці окремих країн, а тому згідно з відношеннями КОНТЕЙНЕР – УМІСТ номінативні одиниці в ініціальних реченнях абзаців називають населення, події, катастрофи тощо,

пов'язані з цими країнами. Так, у статті про Ісландію *Iceland: The Icemen Cometh* основний блок розгортається шляхом іменування в ініціальних позиціях абзаців населення цієї країни (*As Icelanders see it, the recognition is overdue*), промисловості (*Like the Irish, the Icelanders play to their strengths. Heavy industry makes little sense*) та природних ресурсів (*And if Iceland is short on conventional resources, it's rich in geothermal energy*) (Newsweek 23.05.2005).

Текстова репрезентація подій синхронізується з періодичністю публікації видань за допомогою *темпоральних стратегій і тактик*, які зумовлюють різну послідовність викладу змісту, опосередковуючи вибір одиниць часової семантики.

Конструювання аналогів подій, спрямоване на залучення до них читацької аудиторії, завершує побудову орієнтаційного простору. Його модель, запропонована в дисертації, поєднує репрезентацію медіа-дискурсу як процесу та результату діяльності комунікантів. Медіа-дискурс як результат цієї діяльності втілений у лексико-граматичному, номінативно-синтаксичному, текстовому та гіпертекстовому вимірах, які охоплюють вербальні та візуальні засоби, призначені для впливу на аудиторію. Процесуальний аспект медіа-дискурсу виявляється в конструюванні вербально-візуальної реальності згідно з послідовностями топологічних, просторово-моторних, перцептивних і динамічних образ-схем, спираючись на які автор пропонує певну інтерпретацію подій, а адресат відтворює її.

ВИСНОВКИ

Орієнтаційний простір сучасного англомовного медіа-дискурсу є вербально-візуальною реальністю, створеною засобами масової інформації згідно з послідовністю сприйняття людиною навколишнього середовища. З метою моделювання орієнтаційного простору сучасного англомовного медіа-дискурсу в дисертаційній роботі розроблено методичку лінгвокогнітивного аналізу, що спирається на дослідницький апарат образ-схем. Ці ментальні утворення відбивають черговість взаємодії людини зі світом, а також активацію структур свідомості, пов'язаних із лінгвокогнітивним і мотиваційним рівнями мовної особистості як головного чинника формування орієнтаційного простору. Його модель, запропонована в роботі, відтворює комунікативну та когнітивну взаємодію учасників процесу масового спілкування в такій послідовності: візуальне орієнтування адресата в медіа-дискурсі, побудова аналогів об'єктів, про які повідомляють ЗМІ, – референтів, встановлення між ними динамічних відношень і конструювання подій, котрі відбивають зміни наявного стану речей. Указана послідовність побудови орієнтаційного простору залучає чотири виміри сучасного англомовного медіа-дискурсу, які включають сукупності відповідних вербальних засобів і схем їхньої взаємодії: гіпертекстовий, лексико-граматичний, номінативно-синтаксичний і текстовий.

Гіпертекстові відношення між зображеннями, заголовками та статтями визначаються послідовністю візуального орієнтування адресата стосовно топологічних координат СПЕРЕДУ – ПОЗАДУ, ЗВЕРХУ – ЗНИЗУ, ЗЛІВА – СПРАВА, ЦЕНТР – ПЕРИФЕРІЯ, БЛИЗЬКО – ДАЛЕКО, котрі зумовлюють вживання у візуально

помітних позиціях сторінок номінативних одиниць, які привертають увагу читача до змісту. Дискурсивне конструювання референтів в аспекті наближення адресата здійснюється мовними одиницями, які належать до лексико-граматичного виміру сучасного англомовного медіа-дискурсу. Безартикліві назви та безартикліві прийменникові звороти подають референти в зовнішній перспективі, тобто локалізують адресата поза межами орієнтаційного простору; означені іменні фрази пов'язують референти з внутрішніми структурами простору, а неозначені фрази – репрезентують об'єкти з позицій учасників подій. Тому незлічувані, злічувані та збірні іменники у складі неозначених іменних фраз членують базові концепти, призначені для конструювання референтів, за аналогією до поділу сукупності об'єктів на складники внаслідок наближення до неї людини. Дейктичні одиниці співвідносять між собою референти орієнтаційного простору медіа-дискурсу.

Міжреферентні відношення, які структурують заголовки, заголовні комплекси й абзаци, відображені номінативними одиницями в різних синтаксичних позиціях. На початку заголовків і заголовних комплексів лексичні одиниці іменують концепти, пов'язані з потребами аудиторії в належності до суспільних груп, безпеці, визнанні та самоактуалізації, чуттєвому задоволенні, а предикати зі значенням сили, руху та вертикального переміщення позиціонують учасників подій як джерело або ціль дій, спрямованих на задоволення цих потреб або створення їхнього дефіциту.

Текстове конструювання подій, окреслених заголовками та заголовними комплексами, підпорядковано мотиваційним і локалізаційним стратегіям. Мотиваційні стратегії визначають текстовий розподіл предикативних одиниць, призначених для співвіднесення подій з певними образ-схемами, та вибір текстотвірних і номінативно-текстових тактик. Текстотвірні тактики зумовлюють винесення в ініціальні позиції заголовків та абзацив, як найпомітніші точки медіа-дискурсу, назв найважливіших складників подій. Номінативно-текстові тактики задіяні в категоризації та характеристикації референтів в аспекті апеляції до певних потреб. Локалізаційні стратегії й тактики регулюють послідовність лінеаризації змісту журнальних статей у координатах, характерних для сприйняття, простору та часу.

Виявлені в роботі тенденції взаємодії лексико-граматичних форм, синтаксичних структур і закономірностей їхнього текстового втілення дозволяють говорити про наявність когнітивної граматики сучасного англомовного медіа-дискурсу як системи правил і норм конструювання дискурсу, зважаючи на особливості його сприйняття читачем. Її основний принцип підпорядкованості використання вербальних засобів конструюванню позамовних об'єктів може бути застосований для моделювання інших видів дискурсу на матеріалі різних мов.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. *Потапенко С.І.* Мовна особистість у просторі медійного дискурсу (досвід лінгвокогнітивного аналізу): Монографія. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2004. – 360 с.

2. *Потапенко С.І.* Англійський артикль та імена-орієнтатори: Навчальний посібник. – Ніжин: Видавництво НДУ, 2005. – 52 с.

3. *Потапенко С.І.* Дискурсно-когнітивне вивчення словосполучень з прийменником *of* в англійській мові // Вісник Житомирського педагогічного університету. – 1999. – №3. – С. 99-103.

4. *Потапенко С.І.* Ориентирующие структуры дискурса и имена-ориентаторы в английском языке // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського державного лінгвістичного університету. Серія Філологія. Педагогіка. Психологія. – 2000. – Вип. 3А. – С. 358-363.

5. *Потапенко С.І.* Категорія комунікативної орієнтації в англійській мові (підхід до виділення та аналізу) // Вісник Київського лінгвістичного університету. Серія Філологія. – 2001. – Т. 4, №2. – С. 73-79.

6. *Потапенко С.І.* Орієнтуючі функції іменників практичної діяльності у сучасній англійській мові // Наукові записки Ніжинського державного педагогічного університету імені Миколи Гоголя. Серія Філологічні науки. – 2001. – С. 101-111.

7. *Потапенко С.І.* Ситуативно-орієнтуючі функції означених іменників та словосполучень сучасної англійської мови // Вісник Житомирського педагогічного університету. – 2001. – №8. – С. 153-158.

8. *Потапенко С.І.* Функції адресних імен в англомовному публіцистичному тексті: орієнтування та вплив // Проблеми семантики слова, речення та тексту. – Вип. 6. – К.: Вид. центр КДЛУ, 2001. – С. 179-184.

9. *Потапенко С.І.* Структурні моделі соціальних адресних імен в англомовному публіцистичному тексті // Проблеми семантики слова, речення та тексту. – Вип. 7. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2001. – С. 200-204.

10. *Потапенко С.І.* Засоби орієнтування читачів британської преси у групових просторах концептуальної картини світу // Проблеми семантики слова, речення та тексту. – Вип. 8. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2002. – С. 282-288.

11. *Потапенко С.І.* Мотиваційний аспект організації орієнтуючих структур англомовного друкованого дискурсу // Філологічні науки: Зб. наук. пр. – Суми: СумДПУ, 2002. – С. 187-194.

12. *Потапенко С.І.* Організація ідентифікаційних орієнтуючих структур дискурсу британської преси // Вісник Луганського державного педагогічного університету імені Тараса Шевченка. – 2002. – №9 (53). – С. 116-122.

13. *Потапенко С.І.* Взаємодія лінгвокогнітивного та мотиваційного рівнів мовної особистості // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія. Педагогіка. Психологія. – 2003. – Вип. 7. – С. 42-44.

14. *Потапенко С.І.* Гіпертекстовий аспект композиційної організації друкованих засобів масової інформації // Проблеми семантики слова, речення та тексту. – Вип. 9. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2003. – С. 296-303.

15. *Потапенко С.І.* Ідентифікація політиків у заголовках статей британської преси: лінгвокогнітивний аспект // Проблеми семантики, прагматики та

когнітивної лінгвістики. – Вип. 2. – К.: Вид.-полігр. центр Київський університет, 2003. – С. 319-327.

16. *Потапенко С.І.* Композиційна функція квантифікативних одиниць у текстах британських газет // Вісник Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна. Серія романо-германської філології. – 2003. – Вип. 609. – С. 110-114.

17. *Потапенко С.І.* Лінгвокогнітивний аналіз текстів новин британської преси: роль образ-схеми ВЕРТИКАЛЬ // Слов'янський вісник. Серія Філологічні науки. – Рівне, 2003. – Вип. 4. – С. 106-111.

18. *Потапенко С.І.* Лінгвокогнітивний аспект організації текстів новин про поп-зірок у британській та українській пресі // Проблеми зіставної семантики. – Вип. 6. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2003. – С. 370-376.

19. *Потапенко С.І.* Мовна організація рубрик і заголовків в аспекті перспективи сприйняття (на матеріалі англомовного журнального дискурсу) // Наукові записки Ніжинського державного педагогічного університету імені Миколи Гоголя. Серія Філологічні науки. – 2003. – С. 85-89.

20. *Потапенко С.І.* Структура заголовків англомовних газетних повідомлень: досвід лінгвокогнітивного аналізу // Вісник Київського лінгвістичного університету. Серія Філологія. – 2003. – Т. 6, №1. – С. 128-135.

21. *Потапенко С.І.* Композиційна функція емотивних одиниць в англомовних текстах новин: лінгвокогнітивний аспект // Мовні і концептуальні картини світу. – Вип. 14, Кн. 2. – К.: Вид. Дім Дмитра Бураго, 2004. – С. 112-115.

22. *Потапенко С.І.* Композиція текстів новин британських газет: роль образ-схеми ШЛЯХ // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. – Вип. 4. – К.: Київськ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка, 2004. – С. 136-145.

23. *Потапенко С.І.* Лінгвокогнітивний аспект функціонування безартиклевих орієнтаційних словосполучень (на матеріалі англомовного друкованого медіа-дискурсу) // Вісник Луганського державного педагогічного університету імені Тараса Шевченка. – 2004. – №2 (70). – С. 105-113.

24. *Потапенко С.І.* Мова і сприйняття: сучасні аспекти дослідження // Вісник Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна. Серія Філологія. – 2004. – Вип. 42, №631. – С. 189-193.

25. *Потапенко С.І.* Принцип послідовності у лінгвокогнітивних дослідженнях // Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Серія Філологічні науки. – 2004. – С. 56-61.

26. *Потапенко С.І.* Текстотвірна функція заголовків англомовних газетних повідомлень // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія. – 2004. – Т. 7, №1. – С. 80-88.

27. *Потапенко С.І.* Концептуально-орієнтаційний аспект композиції англомовного журнального дискурсу // Вісник Луганського державного

педагогічного університету імені Тараса Шевченка. – 2005. – №5 (85). – С. 113-121.

28. *Потапенко С.І.* Номінативний аспект композиції англомовного журнального дискурсу: лінгвокогнітивний аналіз // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2005. – №23. – С. 93-97.

29. *Потапенко С.І.* Орієнтаційний простір англомовних журнальних текстів: досвід лінгвокогнітивного аналізу // Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Серія Філологічні науки. – 2005. – С. 26-30.

30. *Потапенко С.І.* Композиція англомовних друкованих новин: роль когнітивно-дискурсивних стратегій // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. – Вип. 10. – К.: Київськ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка, 2006. – С. 265-271.

31. *Потапенко С.І.* Стратегії організації англомовного журнального дискурсу: синтаксичне і текстове втілення // Лінгвістика: Зб. наук. пр. – Луганськ: Альма-матер, 2006. – №3 (9). – С. 178-188.

32. *Потапенко С.І.* Структура англомовних статей в аспекті періодичності публікації часописів новин // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2006. – №27. – С. 60-65.

33. *Потапенко С.І.* Сучасний англомовний медіа-дискурс як процес і результат конструювання реальності: лінгвокогнітивний підхід // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. – Вип. 11. – К.: Київськ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка, 2007. – С. 275-281.

34. *Potapenko S.I.* Orientational functions of “*of phrases*” in English // Cognitive / Communicative Aspects of English: International Conference. – Cherkasy: Cherkasy University, 1999. – P. 23-25.

35. *Потапенко С.І.* Когнитивный анализ английского дейктика *now* // Материалы II-ой Международной школы-семинара по когнитивной лингвистике. – Тамбов: Изд-во ТГУ имени Г.Р.Державина, 2000. – Ч. 1. – С.80-83.

36. *Потапенко С.І.* Адресные имена как средство формирования ментальных репрезентаций // Материалы III-ей Международной школы-семинара по когнитивной лингвистике “Композиционная семантика”. – Тамбов: Изд-во ТГУ имени Г.Р.Державина, 2002. – Ч. 2. – С. 103-104.

37. *Potapenko S.I.* Orientating and Subjective Use of the Noun *Office* // Exploring EFL Challenges with TESOL Community: 7th TESOL National Ukraine Conference. – Khmelnytsky: Univer, 2002. – P. 173-174.

38. *Потапенко С.І.* Семантика определенности и категория коммуникативной ориентации в английском языке // Материалы докладов Международной научной конференции “Форма, значение и функции единиц языка и речи”. – Минск: Минск. гос. лингв. ун-т, 2002. – Ч. 2. – С. 190-192.

39. *Потапенко С.І.* Роль образ-схем в организации картины мира и текстов новостей британской прессы // Материалы IV-ой Международной научной конференции “Филология и культура”. – Тамбов: Изд-во ТГУ имени Г.Р.Державина, 2003. – С. 44-45.

40. *Потапенко С.І.* Темпоральний дейксис і ритми діяльності людини (на матеріалі англомовного друкованого медіа-дискурсу) // Матеріали Міжнародної науково-методичної конференції “Треті Каразінські читання: методика і лінгвістика – на шляху до інтеграції”. – Харків: Харківськ. нац. ун-т імені В.Н.Каразіна, 2003. – С. 149-150.

41. *Потапенко С.І.* Когнитивные средства ориентирования языковой личности: семантические примитивы или образ-схемы? // Матеріали I-ой Международной научной конференции “Язык и транснациональные проблемы”. – М.-Тамбов: Изд-во ТГУ имени Г.Р.Державина, 2004. – Т. II. – С. 129-136.

42. *Потапенко С.І.* Лингвокогнитивный аспект функционирования количественных средств английского языка // Матеріали докладов II-ой Международной научной конференции “Грамматические исследования”. – Минск: Минск. гос. лингв. ун-т, 2004. – С. 145-147.

43. *Потапенко С.І.* Ориентационный аспект концептуализации языковых категорий (на материале английского языка) // Матеріали докладов Международной научной конференции “Языковые категории: границы и свойства”. – Минск: Минск. гос. лингв. ун-т, 2004. – Ч. 1. – С. 119-121.

44. *Потапенко С.І.* Ориентационная функция номинативных единиц в макроструктуре англоязычных журналов // Матеріали докладов Международной научной конференции “Номинация и дискурс”. – Минск: Минск. гос. лингв. ун-т, 2006. – Ч. 2. – С. 52-54.

45. *Potapenko S.* Image schematic structure of news discourse: The role of ENABLEMENT and DISABLEMENT // Abstracts of 10th International Cognitive Linguistics Conference: General Session. – Krakow, 2007. – P. 204-205.

АНОТАЦІЯ

Потапенко С.І. Орієнтаційний простір сучасного англомовного медіа-дискурсу (досвід лінгвокогнітивного аналізу). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови. – Київський національний лінгвістичний університет, Київ, 2008.

У дисертації запропоновано модель орієнтаційного простору сучасного англомовного медіа-дискурсу як вербально-візуальної реальності, створеної засобами масової інформації згідно з послідовністю орієнтування людини в навколишньому середовищі. Доведено, що конструювання подій в орієнтаційному просторі медіа-дискурсу забезпечується його чотирма вимірами: лексико-граматичним, номінативно-синтаксичним, текстовим і гіпертекстовим. Гіпертекстова організація медіа-дискурсу виявляється в розміщенні на сторінках видань зображень, заголовків і текстів з урахуванням черговості візуального орієнтування адресата. Лексико-граматичний вимір включає мовні одиниці, призначені для конструювання референтів. Номінативно-синтаксичний вимір охоплює суб'єктно-предикатні засоби встановлення міжреферентних відношень. Текстовий вимір спирається на тактико-стратегічне конструювання подій у координатах сприйняття, часу та простору у зв'язку з потребами читачів. Склад і взаємодія вказаних

вимірів підпорядковані впливу на людину за рахунок подання реальності в певних ракурсах.

Ключові слова: орієнтування, англомовний медіа-дискурс, орієнтаційний простір, лінгвокогнітивний аналіз, виміри медіа-дискурсу, референт, подія, стратегії, тактики.

АННОТАЦІЯ

Потапенко С.И. Ориентационное пространство современного англоязычного медиа-дискурса (опыт лингвокогнитивного анализа). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора филологических наук по специальности 10.02.04 – германские языки. – Киевский национальный лингвистический университет, Киев, 2008.

В диссертации предложена модель ориентационного пространства современного англоязычного медиа-дискурса как вербально-визуальной реальности, созданной средствами массовой информации и противопоставленной действительности, которая дана человеку в его ощущениях. Установлено, что ориентационное пространство конструируется средствами четырех измерений современного англоязычного медиа-дискурса – лексико-грамматического, номинативно-синтаксического, текстового и гипертекстового. Их взаимодействие определяется последовательностью этапов построения ориентационного пространства: визуальное ориентирование адресата с целью установления места в медиа-дискурсе; воссоздание отдельных объектов, то есть референтов; установление между ними отношений; конструирование событий и их последовательностей.

Выявлено, что структура гипертекста зависит от поля зрения, определяемого каналом коммуникации. Гипертекстовое взаимодействие изображений, заголовков и сообщений в газетах, устанавливающих широкое поле зрения, опирается на топологические координаты СПЕРЕДИ – СЗАДИ, СВЕРХУ – СНИЗУ, СЛЕВА – СПРАВА, ЦЕНТР – ПЕРИФЕРИЯ, БЛИЗКО – ДАЛЕКО. Установлено, что вследствие меньшего размера страниц гипертекстовая организация журнального дискурса опирается на названия разделов, которые членят ориентационное пространство на сегменты, представляющие мир в целом, отдельные континенты, страны и сферы деятельности. Доказано, что в современном англоязычном медиа-дискурсе воссоздание объектов реальности, о которой сообщают СМИ, осуществляется безартиклевыми именами, определенными и неопределенными именными фразами, а также дейктиками. Безартиклевые единицы представляют базовые концепты и созданные на их основе референты во внешней перспективе, то есть из-за пределов ориентационного пространства. Определенные именные фразы локализуют референты внутри ориентационного пространства относительно других объектов или последовательностей, а конструирование референтов с точки зрения участников событий осуществляется неопределенными именными фразами. В их составе неисчисляемые, собирательные и исчисляемые существительные в единственном и во множественном числе имплицитно

различное расстояние между референтом и адресатом, апеллируя к опыту визуальной дифференциации совокупности объектов в результате приближения к ней человека. Базовые концепты современного англоязычного медиа-дискурса и созданные на их основе референты модифицируются артиклевыми именами собственными, которые указывают на постоянные или временные характеристики участников событий и мест их деятельности. Отношения между референтами устанавливаются дейктиками, которые в современном медиа-дискурсе выполняют три функции: эмфатическую, направленную на выделение референтов; контрастную, предназначенную для их противопоставления; композиционную, состоящую в соотнесении текстовых фрагментов, конструирующих референты.

Выявлено, что отдельные аспекты событий, связанные с принадлежностью читателей к социальным группам, признанием, безопасностью, самоактуализацией и чувственным удовлетворением, отражены синтаксическими структурами в заголовках, заголовочных комплексах и текстах. В их сильных позициях номинативные единицы обозначают концепты, непосредственно связанные с потребностями аудитории, а предикаты со значением движения, силы и вертикального перемещения позиционируют участников событий как источник или цель удовлетворения потребностей. Синтаксические отношения двух основных типов – базовые, воплощенные в простых предложениях, и пояснительные, обозначенные бессоюзными предложениями, – определяют структуру газетных заголовков и журнальных заголовочных комплексов. В составе последних предложение в названии рубрики категоризирует событие и соотносит его с одной из потребностей читателей, а синтаксическая структура заголовка репрезентирует компоненты событий под определенным углом зрения.

Воссоздание в ориентационном пространстве событий, обозначенных в заголовках и заголовочных комплексах, связано с текстовым измерением современного англоязычного медиа-дискурса. Текстопостроение осуществляется мотивационными и локализирующими стратегиями и тактиками. Мотивационные стратегии развивают содержание заголовков за счет распределения в текстах предикативных единиц с семантикой силы, движения, вертикального перемещения. Textoобразующие тактики обуславливают выдвижение в начало заголовков и абзацев языковых единиц, которые обозначают наиболее важные компоненты событий. Номинативно-текстовые тактики определяют употребление языковых средств, предназначенных для обозначения и характеристики референтов. Локализирующие стратегии и тактики соотносят содержание, направленное на потребности читателя, с координатами восприятия, времени и пространства.

Взаимодействие выделенных в работе измерений свидетельствует о существовании когнитивной грамматики современного англоязычного медиа-дискурса, охватывающей систему лексико-грамматических форм, синтаксических структур и правил их текстового взаимодействия.

Ключевые слова: ориентирование, англоязычный медиа-дискурс, ориентационное пространство, лингвокогнитивный анализ, измерения медиа-дискурса, референт, событие, стратегии, тактики.

RESUME

Potapenko S.I. Orientational Space of Modern English Media Discourse: A Cognitive Analysis. – Manuscript.

Thesis for a doctoral degree in philology, speciality 10.02.04 – Germanic languages. – Kyiv National Linguistic University, Kyiv, 2008.

The dissertation proposes a model of the orientational space of contemporary English media discourse as a verbal and visual reality created by mass media with regard to the human orientation in the world. The paper proves that the construal of events in the media discourse orientational space is grounded relative to four dimensions: lexico-grammatical, nominative-syntactic, textual, and hypertextual. Hypertext determines the non-linear layout of images, headings and texts according to the order of the addressee's visual orientation. The lexico-grammatical dimension accommodates the verbal units of construing referents. The nominative-syntactic dimension covers the subject-predicate means of establishing relations between referents. The textual dimension rests on the strategies and tactics aimed at construing events that pertain to the audience's needs as well as to perceptual, spatial, and temporal coordinates. The structuring and interaction of the dimensions are subordinated to the purpose of influencing people by construing media reality in specific ways.

Key words: orientation, English media discourse, orientational space, cognitive analysis, media discourse dimensions, referent, event, strategies, tactics.